

Wizerunki wybitnych postaci związanych z tworzeniem Uczelni w latach międzywojennych

Prezentacja ukazuje znaczenie wybitnych postaci okresu międzywojennego, którzy odegrali istotną rolę w tworzeniu pierwszej w Polsce uczelni, kształcącej pedagogów specjalnych. W opracowaniu przedstawiono wizerunki: Józefy Franciszki Joteyko, Janusza Korczaka, Natalii Han-Ilgiewicz, Haliny Jankowskiej, Jana Bogdanowicza, Felicji Felhorskiej, Haliny Koniecznej, Witolda Łuniewskiego, Michaliny Stefanowskiej, Zofii Szymańskiej.

Józefa Franciszka Joteyko (ur. 29 stycznia 1866 w Poczujkach koło Kijowa, zm. 24 kwietnia 1928 w Warszawie) – polska psycholog, pedagog, fizjolog, współorganizatorka pedagogiki specjalnej (z Marią Grzegorzewską) w Warszawie. Była przewodniczącą belgijskiego Towarzystwa Neurologicznego oraz wielokrotną laureatką paryskiej Akademii Nauk. Pochodziła z litewskiej rodziny szlacheckiej.

W 1898 roku Joteyko pracowała w Brukseli w Instytucie Fizjologicznym w Solvaya. W latach 1898–1903 pracowała jako fizjolog i prowadziła zajęcia z psychologii eksperymentalnej w Laboratorium Energetycznym Solvaya. W roku 1909 była wybrana jako jedyna kobieta do komitetu organizacyjnego szóstego Międzynarodowego Kongresu Psychologii Fizjologicznej organizowanego w Genewie. W 1916 była wykładowcą pedagogii i psychologii eksperymentalnej na Sorbonie, gdzie przyjęto ją w poczet wykładowców paryskiego Collège de France. W 1918 roku została wykładowcą pedagogii i psychologii eksperymentalnej na uniwersytecie w Lyonie. Od 1926 wykładała psychologię pedagogiczną i pedagogikę eksperymentalną w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie.

Z upływem pracy naukowej jej zainteresowania naukowe zmieniały się stopniowo z fizjologii przez psychologię aż do pedagogiki pracy. Od 1912 roku zainteresowania Józefy Joteyko skupiały się na problematyce organizacji pracy. Dyscyplinami, którym poświęciła swoje życie była neurologia rozwojowa, neurofizjologia, psychologia i pedagogika. Józefa Joteyko swoim największym wyzwaniem naukowym uczyniła pedologię czyli naukę o rozwoju. Analizowała fizyczny rozwój dziecka, jego pamięć, wyobraźnię, koncentrację uwagi, inteligencję, predyspozycje, charakter, zmysły.

Dorobek naukowy dr hab. J.F. Joteyko liczy ogólnie 262 prace drukowane i wiele innych prac w rękopisie (nie opublikowanych), niektóre z nich:

- 1900 – Znużenie jako środek obrony ustroju (wersja francuska i polska) IX Kongres Lekarzy i Przyrodników, Kraków
- 1904 – Asymetria czuciowa a ośrodki dla bólu współautor: M. Stefanowska „Przegląd Filozoficzny” Warszawa
- 1922 – O metodzie eksperymentalnej w pedagogice, „Przegląd Pedagogiczny”, z. 1
- 1922 – Metody i zakres nauczania powszechnego w Belgii (współautor: M. Grzegorzewska) Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa
- 1922 – Poziom inteligencji uczniów gimnazjum niższego. Badania eksperymentalne, Książnica Polska, Lwów-Warszawa
- 1926 – Jedność szkolnictwa ze stanowiska psychologii i potrzeb społecznych, „Polskie Archiwum Psychologii”, nr 1 i 2
- 1927 – Postulaty szkoły twórczej na prawach struktur psychicznych, „Polskie Archiwum Psychologii”, nr 3
- 1927 – Losy naszej młodzieży a reforma ustroju szkolnictwa, „Polskie Archiwum Psychologii”, nr 4
- 1928 – Wybór zawodu jako problemat psychofizyczny, „Rocznik Pedagogiczny”, t. III

Po wybuchu I wojny światowej przeniosła się do Francji, gdzie początkowo skupiała się nad zebranymi materiałami empirycznymi do pracy społecznej. Poznała tam Marię Grzegorzewską. W 1918 roku wraz z Marią Grzegorzewską zapoczątkowała ruch, tj. Polską Ligę Nauczania. Współpracowała z wieloma pismami i wydawnictwami naukowymi. W Paryżu J. Joteyko nawiązała kontakt z uchodźcami z Polski i rozpoczęła działalność z myślą o powrocie do kraju.

W roku 1919 wróciła do Warszawy prowadziła wykłady w Państwowym Instytucie Pedagogicznym a później w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej oraz pełniła wiele funkcji społecznych. Założyła pierwszy polski periodyk psychologiczny „Polskie Archiwum Psychologii” w Warszawie. W 1922 została wiceprzewodniczącą Komisji Pedagogicznej Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1927 została członkiem Komisji Opiniodawczej przy prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów, a od 1928 członkiem Rady Ochrony Pracy przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Józefa Joteyko była jednym z najwybitniejszych pedagogów w Polsce na przełomie XIX i XX wieku. Jej prace z zakresu psychologii i pedagogiki utorowały drogę dalszemu rozwojowi pedagogiki, w tym także historii pedagogiki specjalnej.

1922 - 2017 - 2022

Akademia Pedagogiki Specjalnej
— im. Marii Grzegorzewskiej —

Janusz Korczak (Henryk Goldszmit), (ur. 22 lipca 1878 lub 1879 w Warszawie, zm. w sierpniu 1942 w Treblince) – lekarz, pedagog, pisarz, publicysta i działacz społeczny, teoretyk i praktyk wychowania, twórca oryginalnego systemu pracy z dziećmi, opartego na partnerstwie, samorządnych procedurach i instytucjach oraz pobudzaniu samowychowania, badacz świata dzieci. Był pionierem działań w dziedzinie diagnozowania wychowawczego oraz prekursorem działań na rzecz praw dziecka-człowieka.

W 1926 zainicjował pierwsze pismo redagowane w większości przez dzieci – *Mały Przegląd*. Studia medyczne ukończył w Warszawie, a uzupełniał je w Berlinie, Paryżu i Londynie. Wcześniej zainteresował się sprawami dziecka, co znalazło wyraz w działalności publicystycznej i literackiej. Pierwsza książka jego autorstwa nosiła tytuł *Dzieci ulicy* (1901). W roku 1903 rozpoczął pracę lekarza w szpitalu dziecięcym w Warszawie, uczestniczył w koloniach letnich dla dzieci. W 1920 roku przyjął kierownictwo domu dziecka i już do końca życia opiekował się dziećmi pełniąc funkcję wychowawcy i lekarza. Jako lekarz zajmował się dziećmi słabymi i chorymi, jako działacz społeczny bronił praw dzieci zaniedbanych i krzywdzonych, a jako wychowawca usiłował przywrócić im utracone dzieciństwo, zapewnić najlepsze warunki rozwoju.

Swoją wiedzę o dziecku *cofniętym w rozwoju* starał się przekazywać nauczycielom *dzieci upośledzonych umysłowo i trudnych* najpierw na kursie nauczycielskim (od 1919), a później w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej, gdzie prowadził wykłady nieprzerwanie przez 20 lat, aż do wybuchu drugiej wojny światowej.

Gdy w 1924 roku powstało czasopismo *Szkoła Specjalna*, zacieśniła się jeszcze bardziej współpraca J. Korczaka z Państwowym Instytutem Pedagogiki Specjalnej. W latach 1924-1939 ukazało się tym czasopiśmie osiemnaście artykułów Janusza Korczaka. Ich treść

była ściśle związana z pedagogiką specjalną. Świadczą o tym tytuły artykułów, np.: *Dzieci występne w wieku przedszkolnym*, *Złodziejaszek*, *Niedorozwój socjalny*, *Uwagi o różnych typach dzieci*.

Przed rozpoczęciem wykładów w Instytucie J. Korczak miał już bogate doświadczenie w wychowywaniu dzieci *różnych typów*.

Przywiązywał dużą wagę do dokładnego poznania każdego dziecka.

Pragnął, by wychowawca postępował jak lekarz w szpitalu, który *nie oskarża, nie sądzi, a bada i leczy*. Wykłady J. Korczak prowadził pod ogólnym tematem *zasady wychowania w internacie*. Wykraczał jednak poza ten zasadniczy temat, obszernie mówił też o sytuacji dziecka w środowisku, o metodach poznawania dziecka, o motywach działania dzieci *trudnych*. Okres, w którym J. Korczak podjął działalność w zakresie kształcenia kadr dla szkolnictwa specjalnego w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej jest początkiem pedagogiki specjalnej w Polsce. Jego zadaniem była poprawa sytuacji dziecka *zaniedbanego i upośledzonego* oraz zmiana postaw społecznych wobec tej grupy dzieci. Stąd też głoszone przez niego hasło: *nie ma dzieci, są ludzie*, miało – podobnie jak hasło M. Grzegorzewskiej: *nie ma kaleki, jest człowiek* – charakter walki o uznanie prawa dziecka upośledzonego do opieki i rozwoju. W swoich publikacjach, pogadankach radiowych, na wykładach w Instytucie zawsze głosił te hasła. Mówił, że *dziecko występne pozostaje dzieckiem*, że dziecko powinno być akceptowane *nie jakie będzie, a jakie dziś jest*. Janusz Korczak był prekursorem walki o prawa dziecka. Prawa do szacunku, prawa do niewiedzy, do smutku, niepowodzeń, słabości, prawa do miłości i przyjaźni, do atmosfery ciepła i troskliwości, prawa do tajemnicy i do posiadania własnych spraw, przeżyć i doznań, prawa do samostanowienia, prawa do protestu, do własnych poglądów, do własności, do rozwoju i dojrzewania, prawa do ruchu, do zabawy, do pracy i badania otaczającego świata. Uważał, że dziecku trzeba zaufać, bo jest pełnowartościowym człowiekiem od chwili narodzin i na każdym etapie istnienia. Domagał się uznania faktu, że dziecko ma prawo bycia sobą, prawo do szacunku należnego każdemu człowiekowi oraz tego aby nie było lekceważone. Maria Grzegorzewska wspomina w *Listach do Młodego Nauczyciela* jedno z posiedzeń Komitetu Uczczenia Pamięci dr Janusza Korczaka, na którym grono bliskich mu ludzi - współpracowników i wychowanków, wspominało nadzwyczajne walory Korczaka jako człowieka, lekarza, wychowawcy i pisarza, w tym między innymi jego niezwykle poczucie odpowiedzialności za swoją pracę, za jej sens.

Zasługi J. Korczaka dla ukształtowania lepszego zrozumienia potrzeb dziecka *zaniedbanego i upośledzonego* były bardzo duże. Poglądy pedagogiczne J. Korczaka, a przede

wszystkim podstawowe założenia jego systemu wychowawczego: prawa dziecka do szacunku i samorządnego udziału w organizacji swego życia w instytucji wychowawczej, wywarły istotny wpływ na kształtowanie się myśli i praktyki pedagogicznej. Obecnie myśl pedagogiczna Janusza Korczaka jest coraz szerzej znana na świecie, jest on rozpoznawany przede wszystkim jako prekursor i przedstawiciel ruchu na rzecz praw dzieci. System wychowawczy J. Korczaka zakładał kształtowanie ludzi świadomych własnej godności, indywidualności i odpowiedzialności, dlatego być może jego prace mają charakter egzystencjonalny, a nie teoretyczny.

Natalia Han-Ilgiewicz (1895 – 1978), teoretyk i praktyk pedagogiki specjalnej, wychowania dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie. Ukończyła studia na Uniwersytecie w Tomsku (Wydział Prawa i Nauk Społecznych). Była członkinią Komisji do Spraw Nieletnich Przeszłoczków w Irkucku. W roku 1922 wzięła udział w Kongresie Defektologii w Piotrogradzie, gdzie poznała A. Makarenkę.

W marcu 1922 roku wróciła do Polski. Podjęła pracę w zakładzie poprawczym w Wielucianach k. Wilna. Poznała wówczas Marię Grzegorzewską i Janusza Korczaka. Znajomości te, a także z A. Makarenką, miały istotny wpływ na Jej późniejsze zainteresowania zawodowe poglądy na wychowanie „moralnie zaniedbanych”. Po powrocie do Warszawy (1922) pracowała w szkole Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi. Jako wolna słuchaczka studiowała w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Od 1926r. prowadziła wykłady w PIPS, prowadząc z zakresu kryminologii nieletnich i przedmiotów dotyczących wychowania niedostosowanych społecznie. W latach 1925 – 1936 kierowała Publiczną Szkołą Powszechną Specjalną nr 137 dla chłopców z trudnościami wychowawczymi w Warszawie. Placówka ta spełniała funkcje szkoły ćwiczeń dla studentów kierunku „moralnie zaniedbanych” PIPS. Szkoła ta wypełniała lukę, jak wówczas istniała

między systemem szkolnictwa powszechnego a zakładami zamkniętymi o charakterze represyjnym. Twierdziła, że młodzież, która sprawiała trudności wychowawcze lub weszła w kolizję z prawem, nie powinna trafiać do zakładów o surowym rygorze, lecz powinna zostać objęta opieką w zakładzie otwartym na zasadzie dobrowolności.

Po II wojnie światowej zamieszkała w Łodzi. Prowadziła wykłady w PIPS, Uniwersytecie Łódzkim, Wyższej Szkole Higieny Psychiczej w Warszawie, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1958-1975 N. Han-Ilgiewicz opublikowała 10 pozycji książkowych, w których podsumowała swoje wieloletnie doświadczenia pracy z dziećmi i młodzieżą sprawiającymi trudności wychowawcze.

N.Han-Ilgiewicz akcentowała w pedagogice „moralnie zaniedbanych” kwestie profilaktyczne. Przekładała wychowanie nad karanie i represje. Główne publikacje : „Niezdolni chłopcy. Typy plastyczności psychicznej” (Warszawa, PZWS, 1958); „Dziecko w konflikcie z prawem karnym” (Warszawa, PZWS, 1958).

Halina Jankowska (1893-1944), psychiatra, doktor nauk medycznych, adiunkt Kliniki Psychiatrycznej Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie, a następnie ordynator oddziału psychiatrycznego dla kobiet w Szpitalu św. Jana Bożego w Warszawie. Prowadziła badania nad ejdetyzmem.

W czasie pobytu w Wilnie należała do Sekcji Szkolnictwa Specjalnego. Kierowała również wileńską Pracownią Psychologiczną, prowadzącą m.in. selekcje dzieci upośledzonych umysłowo do szkół specjalnych. Od 1937r. na prośbę Marii Grzegorzewskiej prowadziła wykłady z „psychopatologii dziecka”. Podczas II wojny światowej aktywnie, z narażeniem życia, współuczestniczyła w akcji ratowania lekarzy – Żydów. Jej śmierć porównuje się z odejściem Janusza Korczaka. Podobnie z wyboru bohaterko zginęła razem ze swoimi chorymi w czasie Powstania Warszawskiego. Za swoją działalność została dwukrotnie odznaczona Krzyżem Walecznych.

Jan Bogdanowicz (1894-1967), profesor medycyny, pediatra, Kierownik Katedry Chorób Zakaźnych Wieku Dziecięcego Akademii Medycznej w Warszawie. Współorganizator i wykładowca Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Już w okresie międzywojennym proponował utworzenie w Instytucie działu przewlekle chorych i kalek,

a po wojnie przyczynił się do jego zorganizowania. Dążył do wprowadzenia opieki pedagogicznej nad dzieckiem chorym w zakładzie leczniczym.

Felicja Felhorska (1985-1970) przez wiele lat kierowała Pracownią Psychopedagogiczną, która stanowiła ważny dział w strukturze Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. W Pracowni studenci odbywali ćwiczenia z psychologii, zapoznawali się z metodami obserwacji i badań pedagogicznych nad dziećmi upośledzonymi umysłowo i z zaburzeniami w zachowaniu. Pod kierunkiem H. Felhorskiej opracowano metody selekcji dzieci upośledzonych umysłowo do szkół specjalnych.

Halina Koneczna (1899 – 1961), profesor, kierownik Instytutu Fonetycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Od początku założenia Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej brała czynny udział w organizowaniu i realizowaniu programu studiów z zakresu fonetyki i logopedii. Wywierała ogromny wpływ na kształtowanie się postaw studentów.

Witold Luniewski (1891 – 1943), doktor medycyny, psychiatra, wieloletni dyrektor szpitala dla psychicznie chorych w Tworkach. W latach 1922 – 1939 prowadził wykłady z psychopatologii w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Przygotował skrypt dla studentów i organizował hospitacje w szpitalu psychiatrycznym. Przyczynił się do rozwoju psychiatrii sądowej, zginął w czasie okupacji.

Michalina Stefanowska (1855 – 1943), profesor, zajmowała się fizjologią układu nerwowego, utworzyła w 1917 roku, na zlecenie władz szkolnych Warszawy, pierwsze klasy specjalne dla dzieci upośledzonych umysłowo. W 1919 roku zorganizowała roczny kurs dla nauczycieli szkół specjalnych, który stał się załącznikiem Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej.

Zofia Szymańska (1888 -1978), doktor medycyny, psychiatra. Współpracowała z sądem dla nieletnich. Brała czynny udział w organizowaniu pierwszej w Warszawie poradni zdrowia psychicznego, a następnie była dyrektorem Głównej Poradni Zdrowia Psychicznego. Przez wiele lat wykladała w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej psychiatrię dziecięcą. Napisała wiele prac z zakresu psychopatologii.

1922 - 2017 - 2022

Akademia Pedagogiki Specjalnej
— im. Marii Grzegorzewskiej —

Bibliografia:

- Błęszyński J., Baczała D., Binnebesel J. (red.) *Historyczne dyskursy nad pedagogiką specjalną – ujęciu pedagogicznym*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej, Łódź 2008.
- Gasik W., Pańczyk J. *Czołowi polscy pedagodzy specjaliści oraz absolwenci PIPS i WSPS z lat 1971-1996*, Wydawnictwo WSPS, Warszawa 1997.
- Lipkowski O., *Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 1922-1982*, Wydawnictwo WSPS, Warszawa 1983.
- Okoń W., *Wizerunki sławnych pedagogów polskich*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1993.
- Poznański K., *APS- przeszłość – dzień dzisiejszy – przyszłość*, „Szkoła Specjalna”, nr 3, 2002, s. 132-136.
- Smolińska-Theis B., *Korczakowskie narracje pedagogiczne*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014.
- Tomasik E. (red.), *Materiały z sesji naukowej poświęconej 60-leciu WSPS*, Wydawnictwo WSPS, Warszawa 1984.
- Żabczyńska E. (red.), *Maria Grzegorzewska. Pedagog w służbie dzieci niepełnosprawnych*, Wydawnictwo WSPS, Warszawa 1995.

Opracowała:

dr hab., prof. APS Bernadeta Szczupał
Zakład Podstaw Pedagogiki Specjalnej
Instytut Pedagogiki Specjalnej